

תלמידי המכינה "אור מאופיר"

צער בעלי חיים

במשנה בב"מ (לב ע"א) מצאנו מחלוקת בעניין מצוות פריקה וטעינה. רבנן סוברים שמצוות פריקה היא מן התורה, ורשב"י מוסיף ואומר שמצווה אף לטעון מן התורה. ר' יוסי הגלילי אומר: "אם היה עליו יתר על משאו אין זקוק לר", היינו: אין מצווה לעזור לו.

הגמרא שם (לב ע"ב) אומרת: "אמר רבא: מדברי שניהם נלמד צער בעלי-חיים דאורייתא". רש"י (ד"ה צעב"ח) מסביר, שכיוון ששניהן מודים שפריקה עדיפה מטעינה, משמע שחסים על הבהמה ולא על בעליה, ומכאן שצער בעלי-חיים הוא מן התורה.

הגמרא דנה בשאלה האם צער בעלי-חיים מדאורייתא ולא מכריעה (חוץ מדעת ר' יוסי הגלילי, שסובר בוודאי שצער בעלי-חיים דרבנן). אלא שהגמרא בשבת (קכח ע"ב) דנה בעניין בהמה שנפלה לאמת מים, ויש בעיה להוציא אותה, משום שהיא מוקצה. שם אומרת הגמרא שמותר לזרוק למים כלי על-מנת שהבהמה תעלה עליו, אף על פי שזה ביטול כלי מהיכנו. מסבירה שם הגמרא שר' יהודה סובר שצער בעלי-חיים דאורייתא, ולכן מותר לעבור על איסור דרבנן כדי לעזור לבהמה.

לעומת זאת, גמרא אחרת בשבת (קכד ע"ב) מספרת שבהמתו של רבן גמליאל היתה טעונה דבש בשבת, וכיוון שלא רצה לפורקה, עד מוצאי-שבת מתה הבהמה. הגמרא שם מקשה מדוע לא יניח כרים וכסות ויפיל עליהם את הדבש, ומתרצת שרבן גמליאל סובר שצער בעלי-חיים דרבנן, ולכן לא פרקה ממשאה, משום ביטול כלי מהיכנו.

דנו בשאלה זו הראשונים: הרי"ף (שבת כא ע"א בדפי הרי"ף), הרא"ש (סימן כט), המאירי (בב"מ), הרמב"ן (בב"מ) והגאונים.

שלטי-הגיבורים על הרי"ף (סק"ג) פסק שצער בעלי-חיים דאורייתא, ולכן אפשר לעבור על איסורי דרבנן על-מנת למנוע צער בעלי-חיים. לשלטי-הגיבורים מותר אף להוציאה בידיים מהבור.

הרמב"ן והר"ן שואלים על מאן דאמר צער בעלי-חיים דאורייתא, מדוע זקן ואינה לפי כבודו פטור מלפרוק, והרי יש כאן צער בעלי-חיים? הרמב"ן מתרץ, שאפילו הכי כבוד תורה (של הזקן) עדיף על צער בעלי-חיים. הר"ן מתרץ, שכשם שמותר לצער בהמה לצורך האדם (כגון לשוחטה, לחרוש בה וכדו'), כך מותר לצערה, משום כבודו

של האדם. הרא"ש, בעקבות זאת, מתיר לחלוב בהמה בשבת על-ידי גוי, משום צער בעלי-חיים.

שיטת הרמב"ם

בהלכות רוצח ושמירת הנפש (פי"ג, ה"א) כותב הרמב"ם: "בין שהיה עליה משא הראוי לה בין שהיה עליה יתר ממשאה - הרי זה מצווה לפרוק מעליה, וזו מצוות-עשה, שנאמר: 'עזוב תעזוב עמו'". משמע שצער בעלי-חיים דאורייתא, וזו סיבת הפריקה, שהרי אם צער בעלי-חיים דרבנן ומצוות הפריקה נובעת מדין עזרה לזולת, אין מצווה לעזור לו, שהרי הוא פושע.

אבל בהלכה ט כותב הרמב"ם: "בהמת הגוי והמשא של ישראל, אם היה הגוי מחמר אחר בהמתו אינו זקוק לה; ואם לאו - חייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל... אבל בהמת הגוי ומשאו אינו חייב להיטפל בהן, אלא משום איבה". אפשר להבין מדבריו אלו, שהוא סובר שצער בעלי-חיים דרבנן, מסיבות אלו:

א. כאשר הגוי מחמר אחר בהמתו אינו זקוק לה, אם לא חייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל. משמע שבהמת הגוי גם לפרוק אינו זקוק לה, ואם כך צער בעלי-חיים דרבנן.

ב. "אם לאו - חייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל". חובת הפריקה היא משום צער ישראל ולא משום צער בעלי-חיים, משמע שצער בעלי-חיים דרבנן.

ג. בהמת גוי אינו חייב לעזור לו, אלא משום איבה. משמע שצער בעלי-חיים לא דאורייתא.

כמו כן, מהלכה יד משמע שצער בעלי-חיים דרבנן. שם כתב הרמב"ם: "מצווה לפרוק ולטעון עמו ולא יניחו נוטה למות, שמא ישתהה בשביל ממונו, ויבוא לידי סכנה". צריך לעזור לו בגלל שהוא יבוא לידי סכנה, ולא בגלל צער בעלי-חיים, משמע שצער בעלי-חיים רק מדרבנן.

אולם הכסף משנה כותב שלרמב"ם צער בעלי-חיים דאורייתא, וצריך עיון.

הרמב"ם בהלכות שבת (פכ"ה, הכ"ו) פוסק כר' יהודה, שבהמה שנפלה לאמת המים מותר לזרוק לה כרים וכסתות משום צער בעלי-חיים.

למסקנה, לא ניתן להבין מה סובר הרמב"ם בשאלה האם צער בעלי-חיים דאורייתא או דרבנן, משום שבהלכה א משמע שצער בעלי-חיים דאורייתא, ובהלכות ט ו-יד משמע שצער בעלי-חיים דרבנן. ודבריו צ"ע.

השיטה-מקובצת (לכ ע"ב, ד"ה ונשאל) מתרץ, שגם לרמב"ם צער בעלי-חיים דאורייתא, ומה שכתב שבהמת גוי חייב רק משום איבה - לטעינה נתכוון, ולא לפריקה,

דבפריקה חייב משום צער בעלי-חיים. ברם בגוי יכול לקבל שכר גם על הפריקה וגם על הטעינה.

להלכה

הש"ע באורח-חיים (שה, יט) כותב: "בהמה שנפלה לאמת המים... מביא כרים וכסתות ונותן תחתיה, משום צער בעלי-חיים". משמע שצער בעלי-חיים דאורייתא. אולם בחושן-משפט (ערב, ט) הוא כותב שבהמת גוי אינו חייב לטפל בו, אלא משום איבה; ואם צער בעלי-חיים דאורייתא - מדוע רק משום איבה? ואכן, הרמ"א שם מעיר שאכן חייב גם משום צער בעלי-חיים, שהוא מדאורייתא. ניתן לתרץ שכוונ הש"ע "משום איבה" - לטעינה ולא לפריקה, וכתירוץ השיטה-מקובצת ברמב"ם.

לסיכום

בין אם נאמר שצער בעלי-חיים דאורייתא ובין אם דרבנן, יש איסור לצער בעלי-חיים בצער שאינו לתועלת, ויש עניין רב לעזור לבעל-חיים שנמצא בצער. וכדברי ה"מסילת ישרים" (פרק יט) לגבי החסיד:

ובכלל העניין הזה שלא לצער שום בריה, אפילו בעלי-חיים, ולרחם ולחוס עליהם. וכן הוא אומר: "יודע צדיק נפש בהמתו"; וכבר יש סוברים צער בעלי-חיים דאורייתא, ועל כל פנים דרבנן. כללו של דבר, הרחמנות וההטבה צריך שתהיה תקועה בלב החסיד לעולם, ותהיה מגמתו לעשות קורת-רוח לבריות ולא לגרום להם שום צער.